Tulemuste esialgne kokkuvõte

Targalt internetis õpilaste küsitlusest

Lastekaitse Liidu konverentsiks

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Tallinn 2016

Sisukord

Sissejuhatus 3

Küsitlusele vastanud õpilaste demograafilised näitajad 4

Interneti ja nutiseadmete kasutamine 5

Õpilaste vanus, millal nad hakkasid internetti kasutama 5

Interneti kasutamise sagedus ja vahendid 5

Nutiseadmete kasutamise oskus 6

Populaarsemad suhtlusvõrgustikud ja – keskkonnad 7

Info avaldamine suhtlusvõrgustike profiilidel 7

Suhtlusvõrgustike profiili seadistus 8

Oma digitaalse jalajälje kontrollimine Google otsingumootoris 8

Parool 9

Õpilaste digitaalsed oskused 10

Internet ja õigused 12

Kas internetis kehtivad samad õigused, mis päriselus (offline)? 12

Info kättesaadavus 13

Kogemused interneti kasutamisel 13

Häiriv materjal 14

Internetiohutuse alane probleem 16

Lapsevanemad 16

Lapsevanemate teadlikkus oma lapse tegevustest internetis 16

Reeglid kodus 17

Lapsevanemate poolne tugi ja õpetus nutiseadmete kasutamisel 18

Kool 19

Reeglid koolis 19

Kooli poolne tugi ja õpetus nutivahendite turvalisemast kasutamisest 20

Millist infot soovitakse saada seoses interneti ja nutiseadmete kasutamisega? 21

Milliseid üritusi võiks õpilaste arvates e-ohutuse ja nutivahendite targema kasutamise edendamiseks teha? 22

Lisaküsimus 23

Sissejuhatus

MTÜ Lastekaitse Liit koordineerib projekti „Targalt internetis“[1], mille eesmärgiks on tõsta laste ja noorte, lapsevanemate ja õpetajate teadlikkust interneti ja nutiseadmete turvalisemast ja nutikamast kasutamisest ning pakkuda sealjuures nõu ja abi.

Selleks, et teada saada, millised on hetkel õpilaste vajadused, ootused ja kogemused selles valdkonnas, palusime õpilastel täita Targalt internetis küsimustiku. Küsimustik koostati projekti Targalt internetis meeskonna poolt ning veebiküsitlus saadeti Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse uudiskirja vahendusel kõikidele koolidele, seda jagati nii Lastekaitse Liidu kui ka projekti Targalt internetis veebilehel ning sotsiaalmeediakanalites. Paberkandjal ankeete oli võimalik täita Lastekaitse Liidu Remniku Õppe- ja Puhkekeskuse suvistes laagrivahetustes.

Küsitlus viidi läbi ajavahemikus mai-oktoober 2016. Õpilastel oli küsitlusele võimalik vastata nii eesti kui ka vene keeles.

Kokku osales uuringus 1022 õpilast 46 kooli 4.-12. klassidest, kellest 652 õpilast vastasid eestikeelsele küsimustikule ja 370 venekeelsele küsimustikule. Soolises lõikes oli vastanute hulgas 476 poissi ja 540 tüdrukut. Veebiküsitlusele vastas 825 õpilast ning 197 õpilast vastasid paberkandjal ankeedile.

Esialgsed tulemused tehakse avalikuks MTÜ Lastekaitse Liidu aastakonverentsi raames 2016. aasta novembris. Küsitlustulemuste täpsem analüüs avaldatakse 2017. aasta turvalise interneti päeval, 7. veebruaril. Uuringu tulemused võetakse arvesse koolidele suunatud teavitustegevuste planeerimises projekti Targalt internetis raames.

Käesoleva uuringu näol on tegu jätkuga MTÜ Lastekaitse Liit poolt läbiviidud uuringutele „Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessidesse“ (2013, osales 688 last), „Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis“ (2014, osales 1787 last) ja „Laste osalemine pereelus“ (2015, osales 500 last).

Uuringu esialgse kokkuvõtte koostas Kerli Valner, projekti Targalt internetis teavitustöö juht ja noortepaneeli koordinaator Lastekaitse Liidus.

Suured tänud kõigile, kes uuringu läbiviimisse on panustanud.

MTÜ Lastekaitse Liit

[1] Projekt Targalt internetis on MTÜ Lastekaitse Liidu koordineeritud projekt, mis viivad ellu Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus, MTÜ Abikeskused ja Politsei- ja Piirivalveamet. Projekti rahastab 50% ulatuses Euroopa Komisjoni programm Euroopa Ühendamise rahastu. Täpsem info: www.targaltinternetis.ee.

Küsitlusele vastanud õpilaste demograafilised näitajad

Sugu

Õpilastel paluti märkida, kas ta on poiss või tüdruk. Targalt internetis küsimustikule vastanutest 1022 õpilasest 476 õpilast olid poisid ning 546 õpilast tüdrukud (vt joonis 1).

Keel

Küsimustikule sai vastata nii eesti kui ka vene keeles. 652 õpilast vastasid eestikeelsele küsimustikule ja 370 venekeelsele küsimustikule (vt joonis 1).

Joonis nr 1

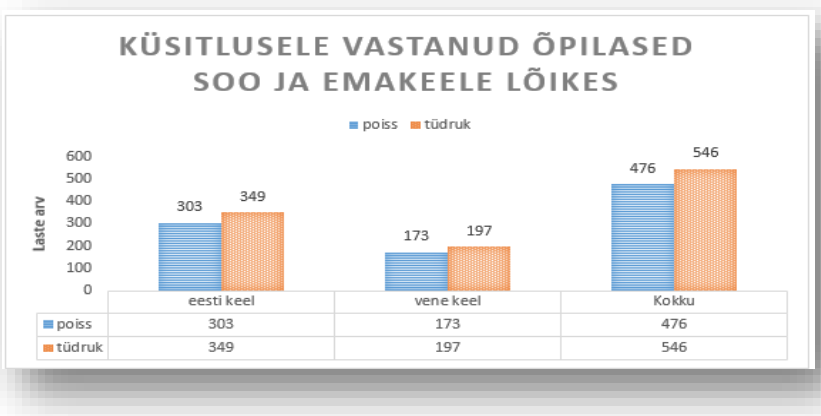

Kool

Õpilastel paluti kirjutada oma kooli nimi. Analüüsi käigus selgus, et Targalt internetis küsitlusele vastas kokku 1022 õpilast 46-st koolist üle Eesti.

Klass

Õpilastel paluti vastata, mitmendas klassis nad käivad. Klasside lõikes oli kõige enam vastajaid 8. ja 7. klassidest, vastavalt 190 õpilast ja 187 õpilast ning kõige vähem vastanuid oli 12. klassist (13 õpilast) (vt joonis 2).

Joonis nr 2

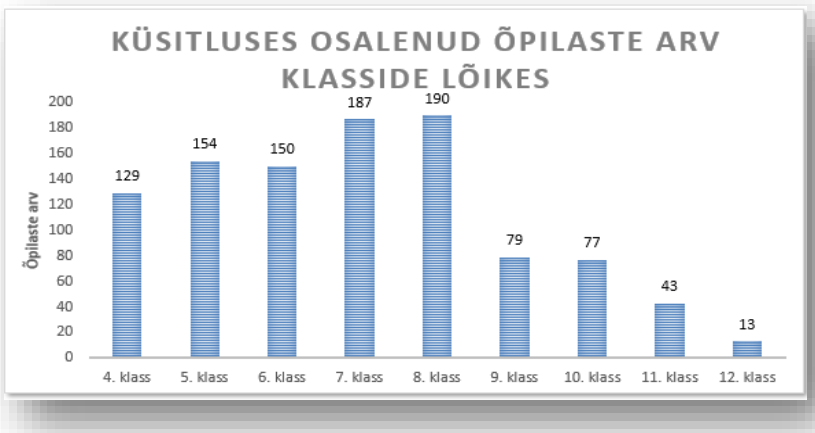

Interneti ja nutiseadmete kasutamine

Õpilaste vanus, millal nad hakkasid internetti kasutama

Õpilastel paluti märkida vanusevahemik, millal nad internetti kasutama hakkasid (vt joonis 3). Peaaegu pooled vastanutest hakkasid internetti kasutama 7-9 aastaselt ehk siis enam-vähem sellel ajal, kui nad kooli läksid. Peaaegu kolmandik (29,2%) õpilastest alustas juba 4-6 aastaselt ja 4% vastanutest veel varem, 2-3 aastaselt. Ligi viiendik vastanutest on alustanud interneti kasutamist teismelise eas. Samas paar õpilast märkis, et nad internetti ei kasuta.

Joonis nr 3

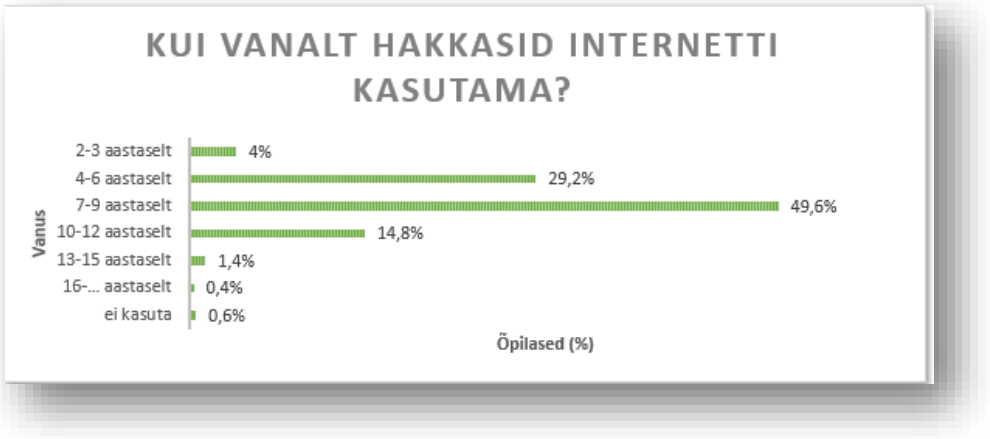

Interneti kasutamise sagedus ja vahendid

Küsitluses osalenud õpilastel paluti märkida, millise seadmega nad internetis käivad ning kui kaua nad päevas keskmiselt internetti kasutavad. Vastustest selgus (vt joonis 4), et lapsed kasutavad internetis käimiseks kõiki nelja välja pakutud seadet, nii lauaarvutit, nutitelefoni, tahvelarvutit kui ka sülearvutit. Umbes pooled lauaarvuti, sülearvuti ja tahvelarvutiga internetis käijad teevad seda päevas keskmiselt alla tunni. Kõige kauem ehk üle kuue tunni ollakse internetis nutitelefoniga (16,2%). Üle kuue tunni on internetis 5,2% lauaarvuti kasutajatest, 5,3% sülearvuti kasutajatest ja veel 3,3% tahvelarvuti kasutajatest. Siinkohal tuleks meeles pidada, et noore arengut silmas pidades oleks jälgida, et ekraani taga veedetud aeg liiga pikaks ei läheks, ning et noortel oleks huvitavaid tegevusi ka väljaspool nutiseadmeid.

Samas kõik õpilased ei kasutanud arvutit, nutitelefoni ega internetti. Jooniselt 5 nähtub, et arvutit ei kasuta 1,7% vastanutest, tahvelarvutit 12,8%, nutitelefoni 1,1% ja internetti 0,8%. Sellest järeldub, et kõige populaarsem vahend on nutitelefon, mida kasutab 98,9% küsitlusele vastanutest.

Joonis nr 4

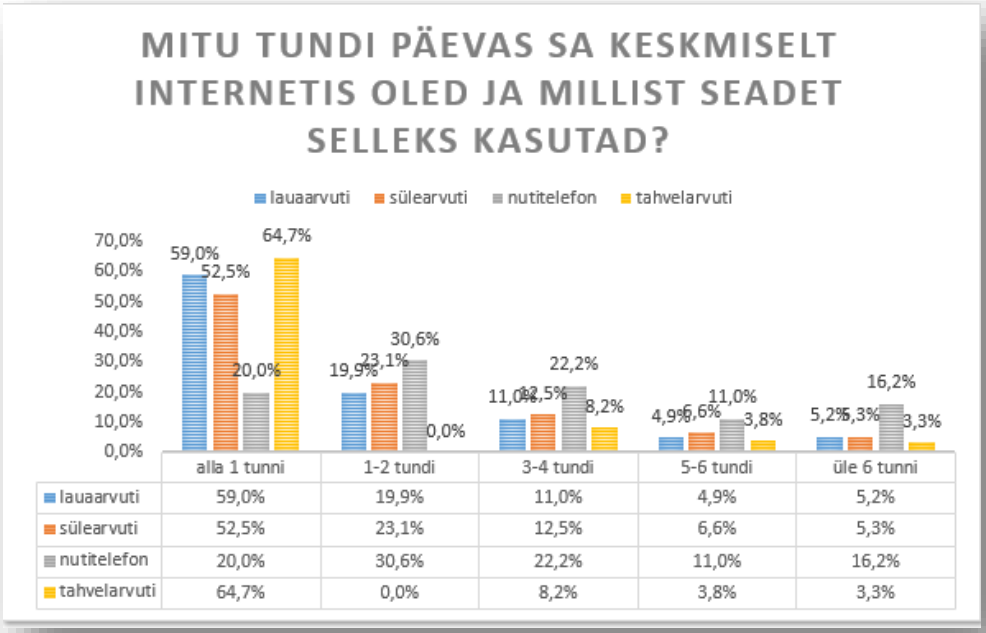

	alla 1 tunni	1-2 tundi	3-4 tundi	5-6 tundi	üle 6 tunni
lauaarvuti	59,0%	19,9%	11,0%	4,9%	5,2%
sülearvuti	52,5%	23,1%	12,5%	6,6%	5,3%
nutitelefon	20,0%	30,6%	22,2%	11,0%	16,2%
tahvelarvuti	64,7%	0,0%	8,2%	3,8%	3,3%

Nutiseadmete kasutamise oskus

Õpilastel paluti hinnata, kui heaks nad hindavad oma oskusi kasutada nii arvutit (lauaarvuti, sülearvuti), tahvelarvutit, nutitelefoni ja internetti. Vastustest selgus (vt joonis 5), et õpilased on erinevate seadmete ja interneti kasutamisel päris enesekindlad.

Joonis nr 5

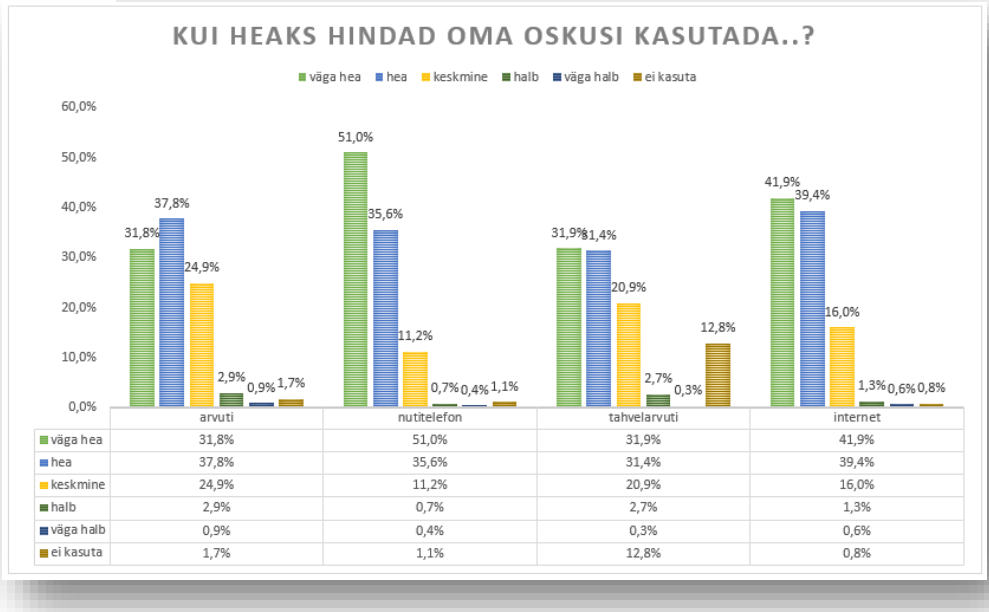

	arvuti	nutitelefon	tahvelarvuti	internet
väga hea	31,8%	51,0%	31,9%	41,9%
hea	37,8%	35,6%	31,4%	39,4%
keskmine	24,9%	11,2%	20,9%	16,0%
halb	2,9%	0,7%	2,7%	1,3%
väga halb	0,9%	0,4%	0,3%	0,6%
ei kasuta	1,7%	1,1%	12,8%	0,8%

Kõige enesekindlamad oldi nutitelefoni kasutamisel, seal hindasid väga heaks oma oskusi 51% nutitelefonide kasutajatest ja heaks 35,6%. Ka interneti kasutajatest hindas oma oskusi väga heaks 41,9% ning 39,4% heaks.

Populaarsemad suhtlusvõrgustikud ja – keskkonnad

Õpilastel paluti märkida, milliseid suhtlusvõrgustikke ja –keskkondi nad kasutavad. Kõige populaarsemaks keskkonnaks osutus Youtube keskkond, mida kasutab kokku 87,3% õpilastest, sellele järgnesid Facebook (65,1%), Instagram (62,2) ja Snapchat (54,8%). Vkontakte oli väga populaarne vene keelt kõnelevate õpilaste hulgas, (kokku kasutas seda 44% küsimustikule vastanud õpilastest). Neljandik õpilastest kasutab Twitterit, veidi vähem populaarsemad olid WhatsApp ja Odnoklassniki.

Joonis nr 6

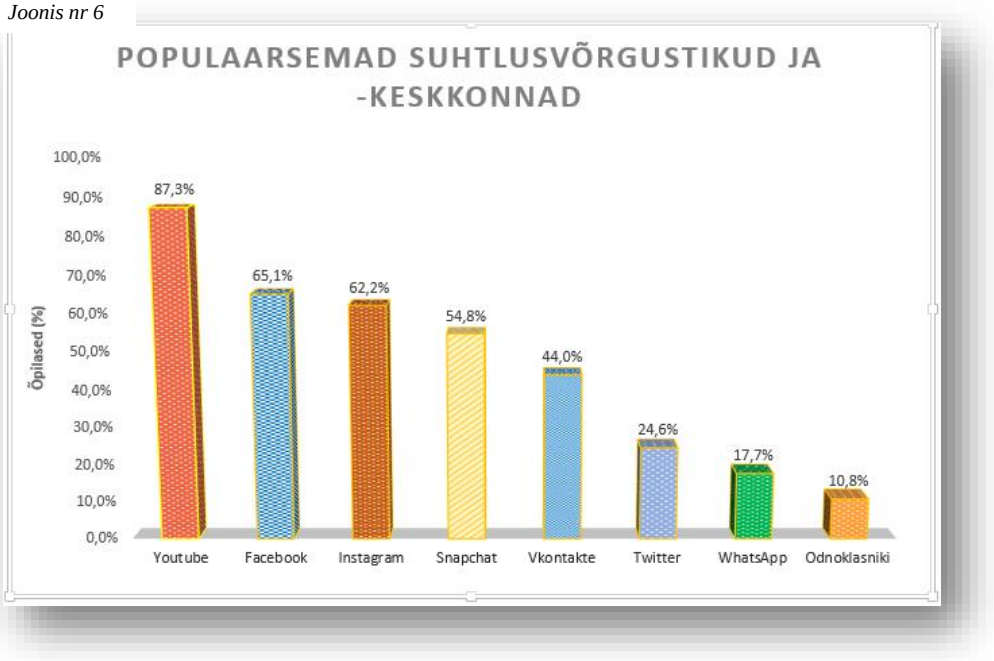

Lisaks küsimustikus välja toodud keskkondadele lisati veel mõne õpilase poolt, et kasutatakse Skype-i, Viberit, Messengeri jne.

Info avaldamine suhtlusvõrgustike profiilidel

Õpilasetel paluti märkida, millist infot nad tavaliselt teistele oma profiilil näitavad. Kõige enam avaldavad õpilased oma nime, eesnime on avaldanud 85,1% õpilastest ja perekonnanime 67% (vt joonis 7). Veidi üle poolte õpilastest on avaldanud foto oma näost, 42% on ära märkinud oma vanuse ning 37,7% on avaldanud ka oma kooli nime. Ettevaatlikumad ollakse näiteks oma e-maili ja mobiilinumbri avaldamisega. Koduse aadressi avaldas paar õpilast, hea meel on tõdeda, et 97% polnud oma kodust aadressi suhtlusvõrgustike profiilidel avaldanud.

Joonis nr 7

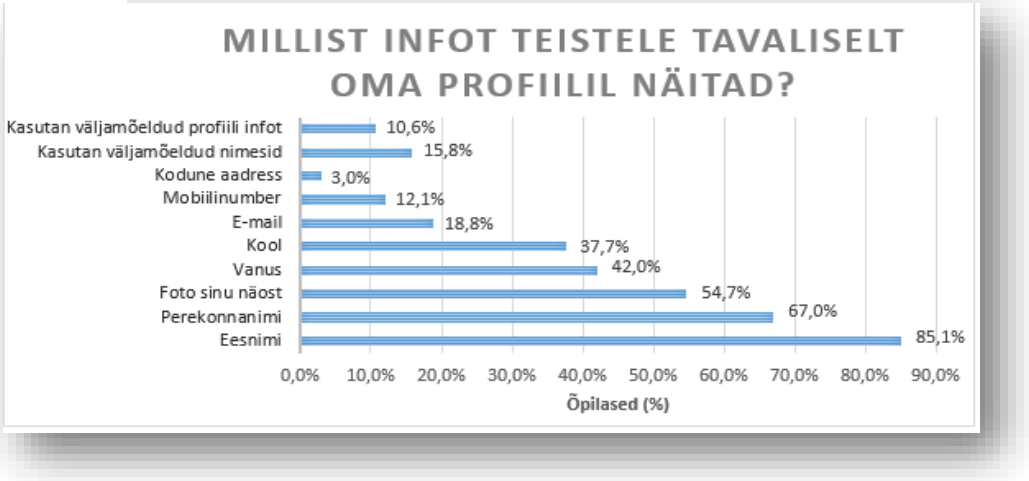

Suhtlusvõrgustike profiili seadistus

Oluline on silmas pidada, kelleni suhtlusvõrgustike profiilidel avaldatud info jõuab. Õpilastel paluti märkida, kuidas on nad seadistanud oma suhtlusvõrgustiku profiili.

Joonis nr 8

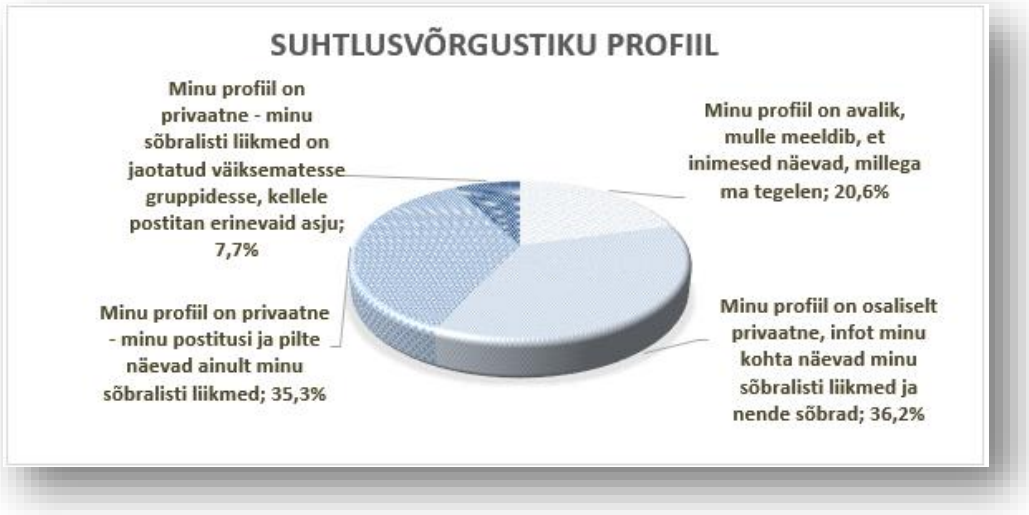

Käesolevast küsitluse tulemustest selgub, et 20,6% õpilastest on suhtlusvõrgustiku profiil avalik, nii et kõik võivad tema profiilil olevat infot näha. Sõprade ja sõprade sõpradega jagab oma profiili infot 36,2% õpilastest ja ainult sõbralisti liikmetega 35,3% õpilastest. Veidi alla viiendiku õpilasi on seadistanud oma suhtlusvõrgustiku privaatseks nii, et ta on jaganud oma sõbralisti liikmed väiksematesse gruppidesse ning seega mõtleb läbi, kellega millist infot oma profiilil jagab.

Oma digitaalse jalajälje kontrollimine Google otsingumootoris

Õpilastel paluti vastata, kas nad on oma nime googeldanud ehk sisestanud Google otsingumootorisse oma nime ja saanud selle kaudu teada, millist infot tema kohta internetis leida võib. Vastanud õpilastest on **69,3%** ennast nö googeldanud.

Seejärel paluti nendel õpilastel, kes on oma nime googeldanud, hinnata, kas nad jäid tulemusega rahule.

Joonis nr 9

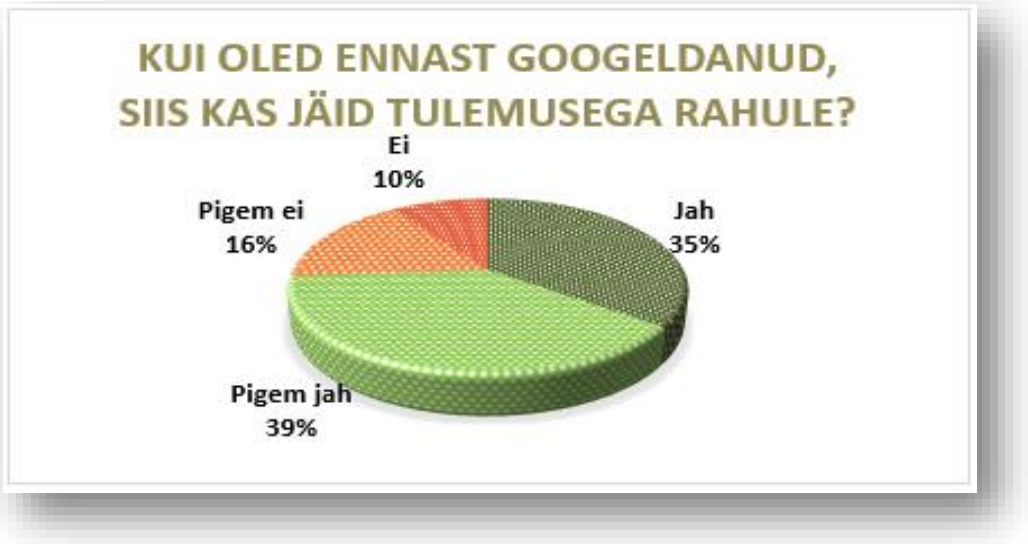

Jooniselt 9 nähtub, et enamus õpilasi jäid tulemusega rahule, „jah“ vastas 35% ja „pigem jah“ 39% õpilastest. Kahjuks ei jäänud ligi neljandik ennast googeldanud õpilasi tulemusega rahule. Seega tuleb oma digitaalse jalajälje kujundamisel läbimõeldud otsuseid langetada.

Parool

Tähtis on seada oma andmete kaitseks tugev parool. Õpilastel paluti vastata, milline välja pakutud paroolidest on kõige parem.

Joonis nr 10

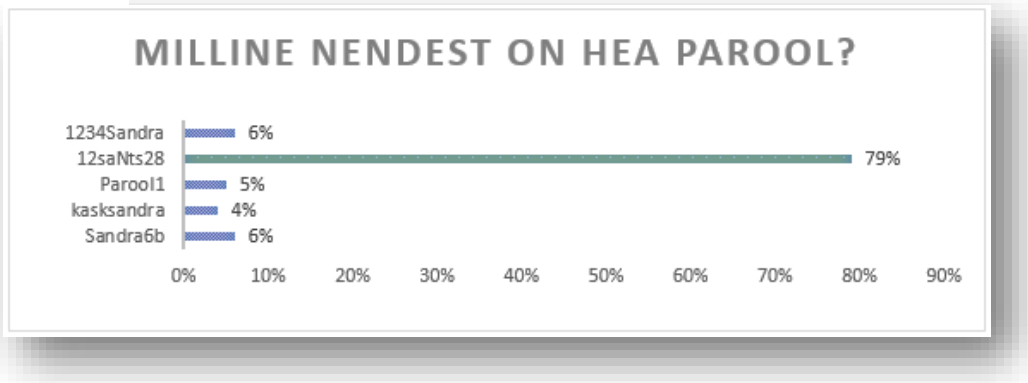

Hea meel on tõdeda, et 79% õpilastest teadis, milline nendest on kõige parem parool (vt joonis 10). Hea parool võiks olla vähemalt 8 tähemärki pikk, sisaldada suuri ja väikseid tähti ja numbreid, kes soovib, võib lisada ka sümboleid. Sellist parooli on teistel raske ära arvata. Samas on tähtis silmas pidada, et parooli omanik oma parooli ka mäletab. Näiteks parooli „Parool1“ on väga kerge ära arvata.

Lisaks küsiti õpilastelt kellega nad jagavad oma konto parooli. Üldiselt soovitatakse oma konto parooli teistega mitte jagada, kuid kui peres on kokku lepitud, et parooli jagatakse ka lapsevanemaga, siis on see lapse ja lapsevanema omavahelise kokkuleppe ja usalduse küsimus.

Joonis nr 11

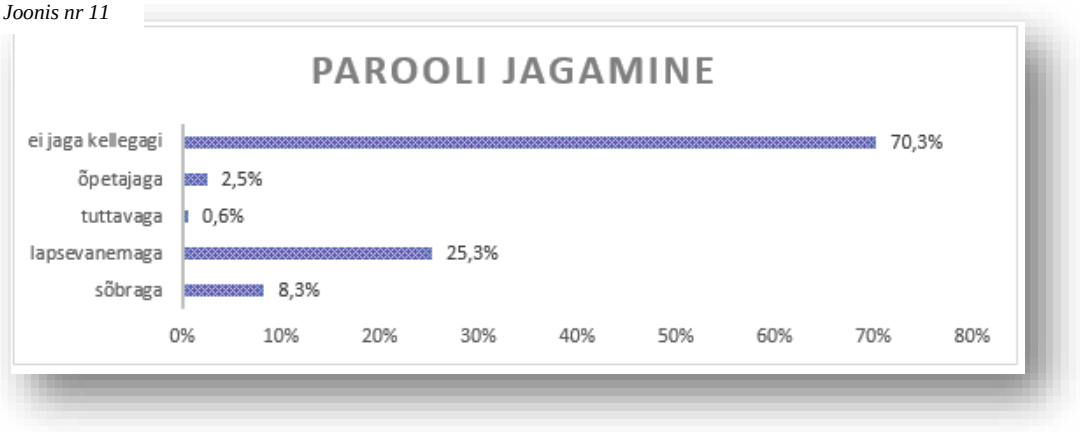

Küsitluse vastustest selgub (vt joonis 11), et 70,3% õpilastest ei jaga oma parooli kellegagi. Lapsevanemaga jagavad oma parooli pigem nooremad õpilased, seda tegi ligi neljandik vastanutest. Sõbraga jagas 8,3% vastanutest ning õpetajaga 2,5% vastanutest. Tuttavaga jagasid oma parooli paar küsitlusele vastanut.

Õpilaste digitaalsed oskused

Õpilastel paluti märkida, milliseid tegevusi oskavad nad internetis ja digitaalsetes vahendites teha.

Küsitluse tulemustest selgub (vt joonis 12), et õpilased on digitaalses keskkonnas päris osavad. Kindlasti on erinevate oskuste hindamisel suur roll ka sellel, kas õpilasel on tulnud teatud asjadega kokku puutuda. Näiteks 89,9% õpilastest vastas, et ta oskab sisse logida wifi võrku, mis on Eestis küllaltki laialt levinud. Seda ei osanud teha vaid 3,2% õpilastest. Erinevate rakenduste ehk äppide kasutamine on noorte hulgas päris populaarne ning seega ei üllata, et 89,2% õpilastest oskab neid alla laadida, 7,7% oskab seda veidi teha ning 3,1% õpilastest ei oska seda teha. Hea meel on tõdeda, et oma arvutit ja mobiiltelefoni oskab kindlasti pinkoodi või ekraanilukuga kaitsta 86,1%, 5,7% õpilastest seda veel teha ei oska.

Kui eelnevalt oli küsimus, et kuidas on sätestanud õpilased oma suhtlusvõrgustike profiilid, siis 91,2% õpilastest kinnitas, et oskab seda suuremal või vähemal määral teha, 8.8% õpilasi vajavad selles osas veel koolitust. Internetti erinevat sisu (nt fotod, videod, muusika) oskab õpilastest üles laadida suuremal või vähemal määral 90,2% ning ise oskab digitaalset sisu luua 85,8% õpilastest. Õpilastest 85,3% märgib ära, et ta oskab suuremal või vähemal määral viidata ja kasutada sisu, mis on autoriõigusega kaitstud.

Suur osa õpilasi märgivad ära, et nad oskavad leida infot interneti turvalisemaks kasutamiseks (82,6) ja nutiseadmete kasutamiseks (suuremal või vähemal määral 95,3% õpilastest). Suur osa õpilasi vastab, et nad teavad veebis suhtlemise reegleid ja oskavad neid oma tegevustes rakendada.

Viirusetõrjet oskab kasutada suuremal või vähemal määral 81,4% , rämpspostile oskab filtreid seada veidi vähem õpilasi (67%) ja reklaame ning spämme oskab blokeerida 79,9%.

Joonis nr 12

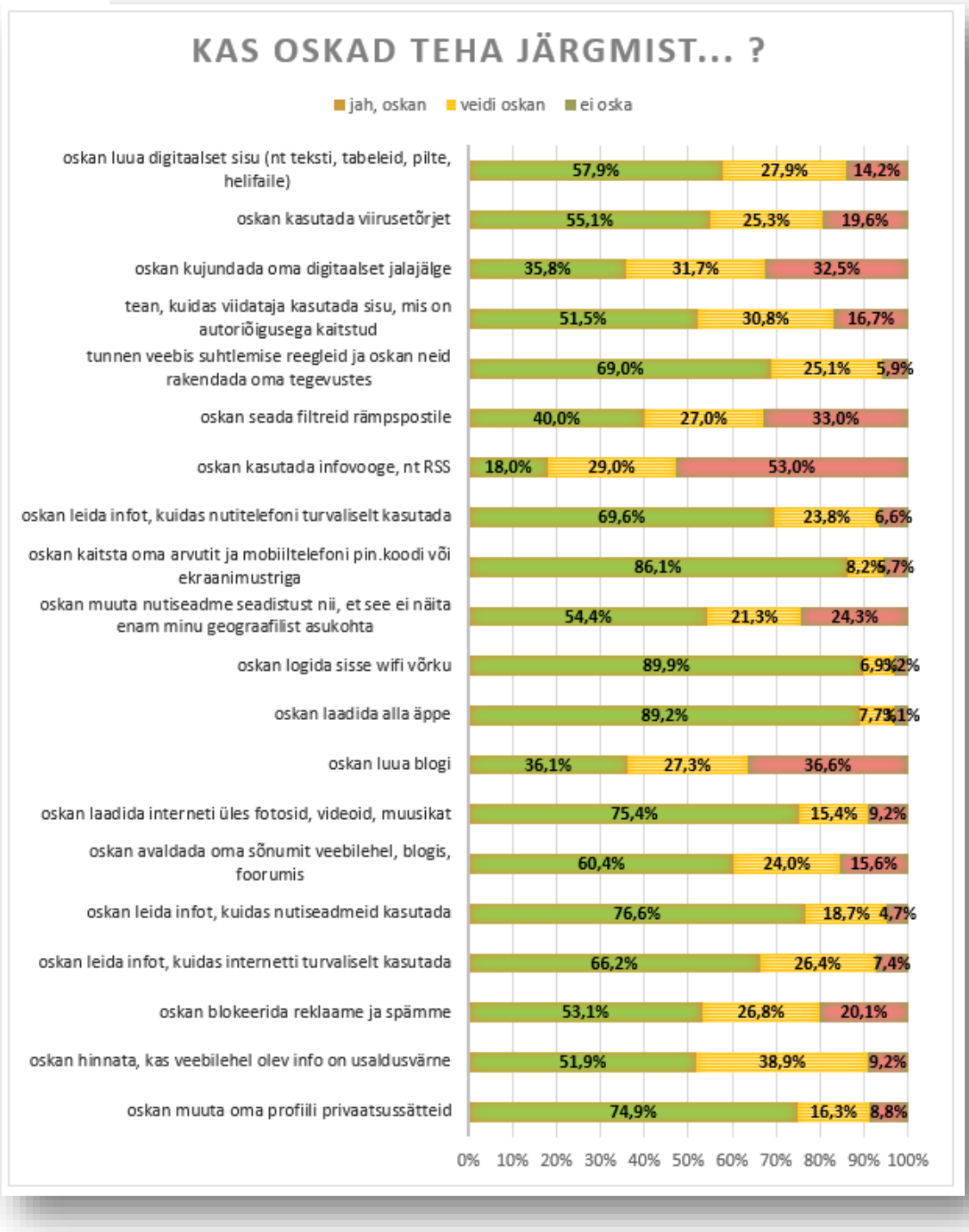

Kõige vähem oskasid õpilased oma hinnangu kohaselt kasutada RSS infovooge (seda ei osanud kasutada 53% õpilastest) ning blogi luua ei osanud 36,6% õpilastest, sellest võib järeldada, et nad pole nende tegevustega varasemalt eriti kokku puutunud. Ka digitaalse jalajälje mõiste võis jääda mõnedele noorematele õpilastele mõistmatuks, kuid sellest hoolimata vastas 67,5% õpilastest, et oskab oma digitaalset jalajälge kujundada.

Internet ja õigused

Kuna Lastekaitse Liidu eesmärgiks on aidata kaasa lapse õiguste tagamisele ja lapsesõbraliku ühiskonna kujundamisele, siis lisati küsimustikku ka paar teemagaseotud küsimust. Selleks, et teada saada, kas lapsed teavad rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigusi sätestavast ÜRO lapse õiguste konventsioonist, küsiti „Kas oled kuulnud ÜRO lapse õiguste konventsioonist?“. Ligi kolmandik vastanutest oli sellest dokumendist kuulnud (vt joonis 13), 21,5% polnud selles kindel ning 45% õpilastest vastas, et pole sellest varem kuulnud.

Joonis nr 13

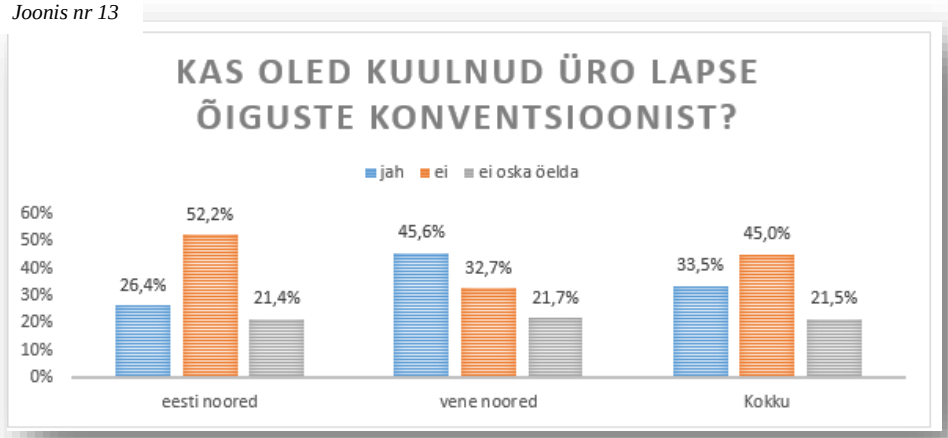

Vastustest selgus, et vene noortest, kes täitsid venekeelse küsimustiku, teadsid seda dokumenti 45,6% õpilastest ja eesti noortest 26,4%.

Kas internetis kehtivad samad õigused, mis päriselus (offline)?

Õpilastelt küsiti, mida nad arvavad, kas internetis on samad õigused, mis päriselus (offline). Suur osa õpilasi (40,2%) vastas küsimusele „ei tea“ ning ei osanud oma seisukohta põhjendada.

Ligi neljandik (**27,4%**) vastanutest arvab, et internetis kehtivad samad õigused, mis päriselus. Mõned õpilased põhjendasid seda sellega, et inimõigused kehtivad igal pool („*kõikidel inimestel on oma õigused*“, „*inimõigused kehtivad igal pool ja virtuaalsus ei muuda inimest olematuks*“, „*ma tean, et ma ei tohi internetis teha neid asju, mida ma ka tavaelus ei tohi teha*“), teised tõid välja, et internetti kasutavad ning interneti lõid inimesed, kellel tuleb õigusi järgida („*sest inimene tegi interneti*“, „*internet on lihtsalt järjekordne meedium, platvorm, kus saame asju teha*“). Lisaks mainiti veel, et igas keskkonnas tuleb olla viisakas ning hästi käituda („*internetis ja ka tavaelus ei tohi petta*“, „*kui internetis kedagi laimad, siis võivad sellel olla samasugused tagajärjed nagu päriseluski*“) ja et „*internet on tavaelu osa*“. Üks õpilane lisas, et „*kuna internetis, nagu ka päriselus, on kõigil vaba rääkimisõigus, kuid internetis paistab, et inimesed kuritarvitavad seda.. meelega postitavad solvavaid asju, lihtsalt et inimesi kettasse ajada*“.

Ligi kolmandik (**32,4%**) õpilastest arvas, et internetis ei kehti samad õigused, mis päriselus (offline). Selgitusena küsimusele „Miks sa nii arvad?“, vastasid mitmed õpilased, et ei oska seda põhjendada („*ei tea*“, „*lihtsalt arvan nii*“). Mõned õpilased vastasid, et internet ei ole päriselu, seal võib jääda anonüümseks („*tavaelus sa ei saa blokkida või olla offline*“, „*seal*

saab nt sugu petta ja üldse saab teisi inimesi kergelt petta“). Veel mõned näited vastustest: „*internet on täielikult erinev reaalsest elust, seal ei saa kindel olla inimese identiteedis*“, „*eraelu on palju teistsugusem*“, „*tavaelus pead sa inimestega rääkima, kui ta sinult midagi küsib, aga internetis ei pea sa vastama*“, „*internetis ei saa füüsiliselt kakelda*“, „*sest internetis on teistsugused reeglid*“.

Info kättesaadavus

Lapse arenguks on tähtis, et talle oleks kättesaadav eakohane ja arendav informatsioon, millest ta aru saab. Küsimustikus paluti õpilastel hinnata, kas nende arvates on piisavalt tema emakeelseid veebilehti (eestikeelsetes küsimustikes eestikeelseid veebilehti ning venekeelses küsimustikus küsiti venekeelsete veebilehtede kohta), mis pakuvad huvitavat, eakohast ja arendavat infot.

Joonis nr 14

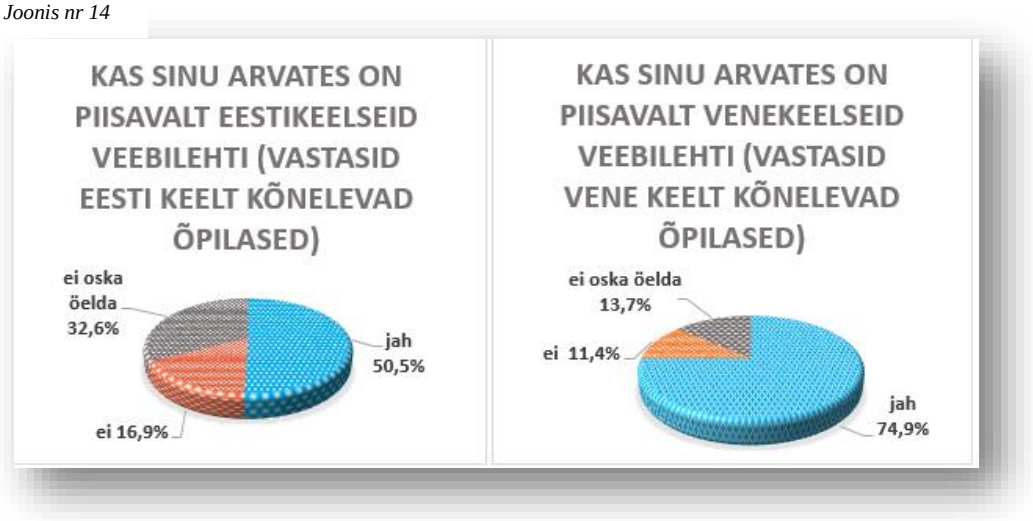

Jooniselt 14 nähtub, et eestikeelse küsimustiku täitjatest 50,5% hinnangul on eestikeelseid veebilehti piisavalt. 74,6% õpilastest, kes täitsid venekeelse küsimustiku, nõustusid väitega, et on piisavalt venekeelseid veebilehti.

Kogemused interneti kasutamisel

Õpilastel paluti vastata, millega nad ette antud loetelust on viimase aasta jooksul kokku puutunud. Vastustest selgus, et viimase aasta jooksul on näinud seksuaalse sisuga materjali **44,2%** õpilastest ning **41,8%** näinud vägivaldseid pilte/videoid (vt joonis nr 15).

Joonis nr 15

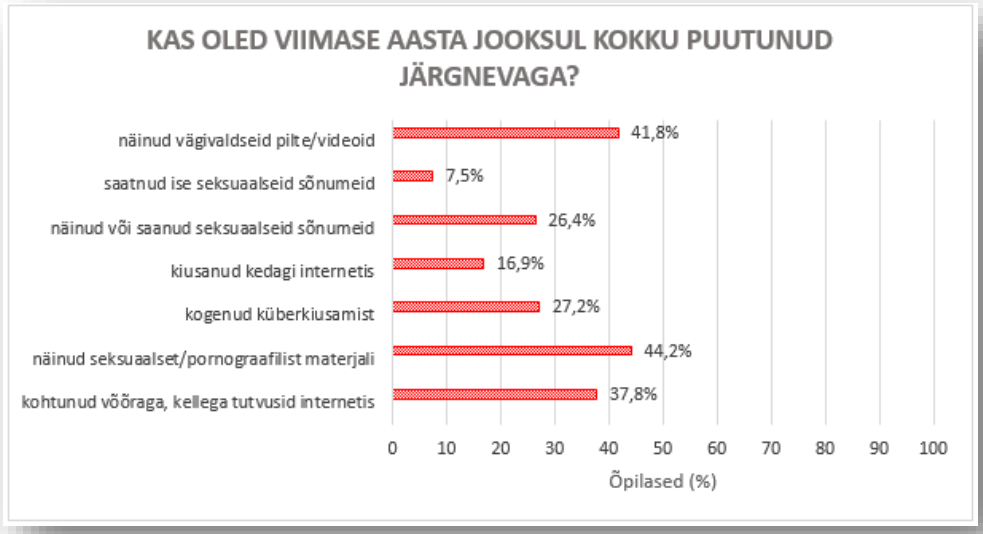

Ligi **38%** õpilastest on kohtunud võõraga, kellega nad tutvusid internetis. Vastanutest neljandik on saanud seksuaalse sisuga sõnumeid ning 7,5% õpilastest märkis, et oli neid ise teistele saatnud. Küberkiusamist oli kogenud **27,2**% õpilastest ning kedagi ise internetis kiusanud **16,9%** õpilastest.

Häiriv materjal

Õpilastele suunatud teavitustegevuste planeerimiseks on vajalik teada saada nende kogemustest interneti ja nutivahendite kasutamisel, nii positiivsetest kui ka negatiivsetest kogemustest.

Õpilastel paluti vastata, kas ja kui jah, siis kui sagedasti on nad viimase 12 kuu jooksul näinud internetis midagi, mis on neid häirinud.

Joonis nr 16

58,4% vastanud õpilastest on aasta jooksul millegi häirivaga kokku puutunud ning 14% õpilastest on see juhtunud sageli (vt joonis 16).

Selleks, et teada saada, mis neid häirinud on, lisati küsimustikku küsimus „Mis sind on häirinud?“. Sellele küsimusele polnud vastusevariante ette antud, õpilased said ise oma vastused vabas vormis esitada. Vastustest selgus, et paljusid õpilasi olid häirinud reklaamid (*„liiga palju reklaame“, „reklaamid, mis on ebasobilikud“, „reklaamid, mis tulevad ette, kui sa vajutad midagi“, „reklaamid ja tutvusportaalid*“). Lisaks vastasid mitmed õpilased viirused ja spämmid (*„viirused“, „spämmid ja viirused“, „rämpsposti kirjad*“). Lisaks häirib vägivaldne sisu (*„vägivaldsed uudised“, „loomadega seotud ebameeldivad asjad“, „terroriaktid“, „häiriva sisuga uudised ja pildid*“, *„videod/pildid piinamistest, peksmistest ja kiusamistest*“). Veel häirivad õpilasi solvavad kommentaarid (*„mind häirivad inimesed, kes kirjutavad teiste inimeste piltide alla halbu kommentaare“, „võõraste inimeste veidi solvavad kommentaarid“, „laimavad kommentaarid veebis*“). Lisaks mainiti, et *„internetis on liiga palju inimeste isiklikku infot*“ ja *„valeinfo*“, *„pornograafia*“. Mõnda noort häiris, *„kui seade ei töötanud või kokku jooksis*“ ning et *„kui inimeste õigekiri on halb*“. Ka see, *„kui mind märgitakse pildil, kus ma tegelikult pole, „kui keegi näitab minu profiili võõrastele inimestele*“ jne.

Seejärel paluti õpilastel märkida, mida nad olid peale häirivat kogemust teinud. Suur osa õpilasi märkis, et sulges häiriva veebilehe (38,5% õpilastest; vt joonis 16). Veebikeskkonda teavitas „report“ nupu abil 24,4% õpilastest, kes oli häiriva sisu või tegevusega kokku puutunud ning vanemale või sõbrale teatas ligikaudu 17%. Mõned õpilased vastasid, et nad olid teavitanud veebikonstaablit või lasteabitelefoni.

Joonis nr 17

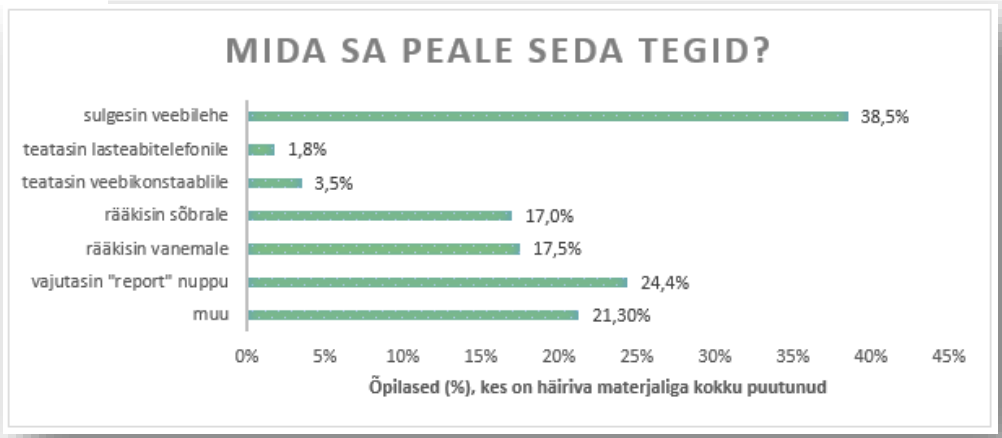

Vastusevariant „muu“ alla kirjutasid paljud õpilased, et ei teinud seepeale midagi, nt *„midagi ei teinud*“, *„kerisin edasi, nagu polnud midagi näinud*“, *ignoreerisin ja liikusin edasi*“, *„lõpetasin kommentaaride lugemise*“. Kui tegemist oli reklaamiga, siis see blokeeriti või suleti *„panin reklaami kinni*“ või *„blokeerisin reklaamid*“. Lisaks *„saatsin sõnumid rämpsposti*“, *„lasin isal filtri peale panna*“, Mõned kustutasid häiriva materjali, nt *„kustutasin ära* või *„üritasin kustutada*“. Lisaks pöörduti kellegi poole, *„proovisin nendega rääkida*“ ja *„rääkisin vennale*“ või blokeeriti kasutaja *„blokeerisin selle kasutaja*“.

Internetiohutuse alane probleem

Küsimusele „Kas sinul või mõnel su tuttaval on ette tulnud mõni internetiohutuse alane probleem?“, vastas jaatavalt **41,2%** õpilastest ning 58,8% pole sellealaseid probleeme ette tulnud.

Seejärel paluti õpilastel vastata, kelle poole nad esimesena pöörduksid, kui nendel või nende tuttavatel on probleeme või muresid internetis. Märkida võis mitu vastusevarianti.

Joonis nr 18

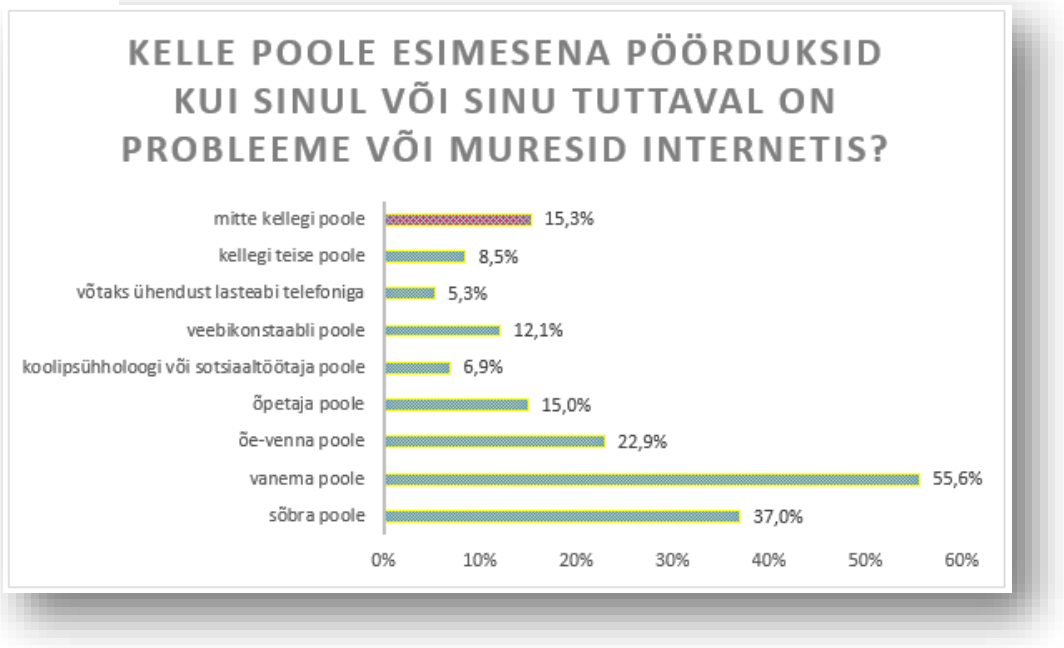

Veidi üle poole õpilastest vastas, et nad pöörduksid esimesena oma vanema poole (vt joonis 18), see oli ka kõige populaarsem vastus, mis annab tunnistust sellest, et lapsed ja lapsevanemad arutavad omavahel ka internetis ettetulevaid probleeme. Sõbra poole pöörduks umbes kolmandik vastanutest ning õe-venna poole umbes neljandik vastanutest. Õpetaja poole pöörduks 15% õpilastest ning veebikonstaabli poole 12,1%. Kellegi poole ei pöörduks 15,3% õpilastest.

Lapsevanemad

Lapsevanemate teadlikkus oma lapse tegevustest internetis

Õpilastel paluti vastata küsimusele „Mis sa arvad, kui palju vanemad teavad, mida sa internetis teed?“. Vastustest selgus, et ligi 90% hinnangul teab lapsevanem vähemalt midagi, mida ta internetis teeb (vt joonis 19).

Joonis nr 19

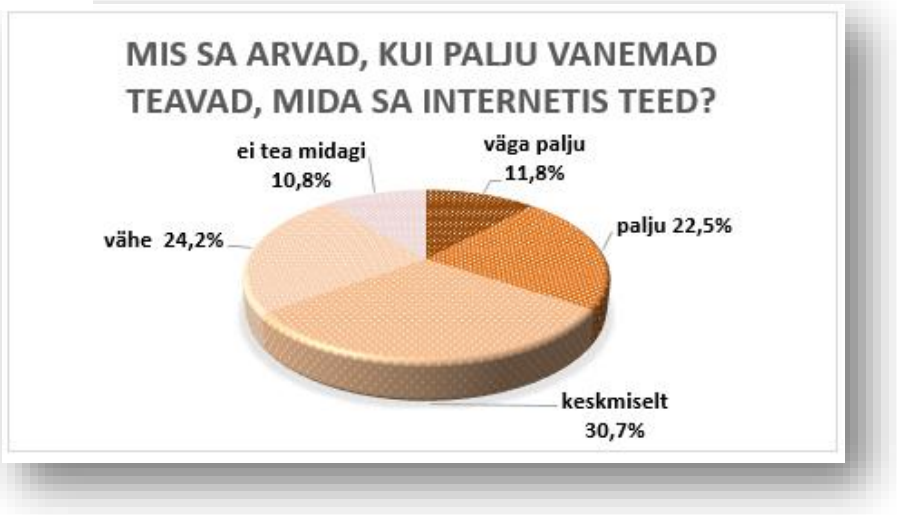

Ligi kolmandiku õpilaste hinnangul teavad tema vanemad tema interneti tegemistest väga palju või palju. Teine kolmandik arvas, et vanemad teavad tema tegemistest keskmiselt ning ligi neljandiku hinnates teab tema lapsevanem sellest vähe. Samas 10,8% laste hinnangul ei tea tema vanemad mitte midagi tema tegemistest internetis.

Reeglid kodus

Nii eesti kui ka vene keelt kõnelevates peredes on **50,2%** õpilaste peredes kehtestatud kodus nutiseadmete kasutamise reeglid. Samas ligi pooltel õpilastel kodudes nutiseadmete kasutamise reeglid puuduvad.

Õpilastel, kellel on nutiseadmete kasutamise reeglid kodus kokku lepitud, paluti vastata, millised need reeglid on. Nendest õpilastest, kellel kodus on nutiseadmete kasutamise reeglid, vastas ligi kaks kolmandikku, et nende peres on kehtestatud kokkulepe, et seadme kasutamine on lubatud, kui kodused ülesanded ja koolitööd on tehtud (vt joonis 20). Ligi pooled õpilased märkisid, et neil on seadme kasutamise aeg piiratud ning võõrastega suhtlemisest tuleb lapsevanemale teada anda.

Joonis nr 20

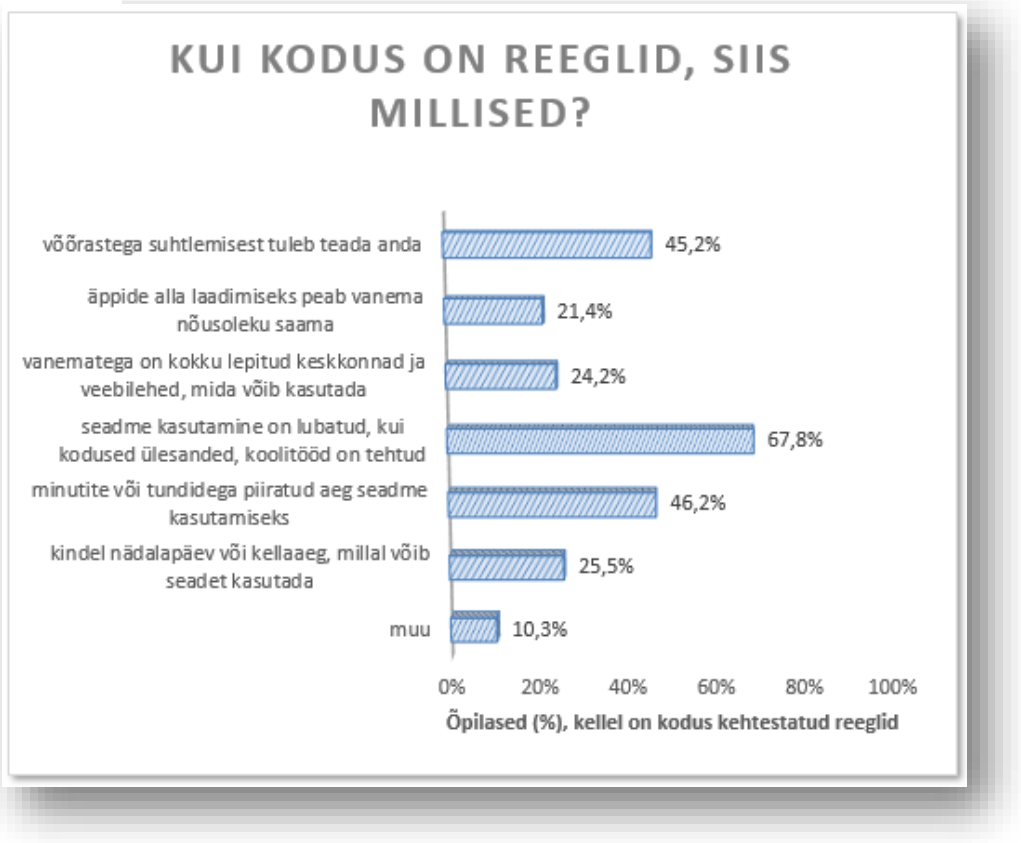

Neljandikul õpilastest, kellel on kodus seatud nutiseadmete kasutamise reeglid, märkisid ära veel, et nad peavad äppide alla laadimiseks vanema nõusoleku saama, lisaks on kokku lepitud veebilehed ja keskkonnad, mida võib kasutada ning seadme kasutamiseks on ette nähtud kindel aeg.

Õpilastel, kes märkisid vastusevariandi „muu“, paluti täpsustada, millised reeglid nende perekonnas kehtivad. Kategooria „muu“ all täpsustati näiteks ajalisi piiranguid, millal pole enam lubatud nutivahendeid kasutada, nt „*enne kella 22 tuleb arvuti kinni panna*“, „*kella kaheksast õhtul on piirang*“, „*õhtul kell üheksa võtavad mobiili ära ja tagasi saan hommikul*“. Lisati veel „*nad ütlevad, millal pean mobiili ära panema*“, „*kui emps ütleb, et ei lähe või tule ära, siis teen nii*“. Lisaks täpsustati, et nutiseadet saab kasutada siis, kui hinded on korras, nt „*kui head hinded, siis saab arvutis mängida*“, „*kui ei ole hinded korras, siis läheb ära*“. Lisaks mainiti sisulisi reegleid, nt „*ei pane igale poole endast pilte ja ei kasuta rahalisi asju*“ ning koostegemise reeglit, nt „*teed midagi, mis tervele perele meeldib koos teha*“.

Lapsevanemate poolne tugi ja õpetus nutiseadmete kasutamisel

Lapsele ja noorele on oluline, et tal oleks lapsevanemate poolne tugi ja õpetus ka nutiseadmete kasutamisel. Õpilastel paluti märkida ette antud nutiseadmete turvalisema kasutamisega seotud tegevuste hulgast erinevad tegevused, mida tema vanemad on kunagi teinud.

Joonis nr 21

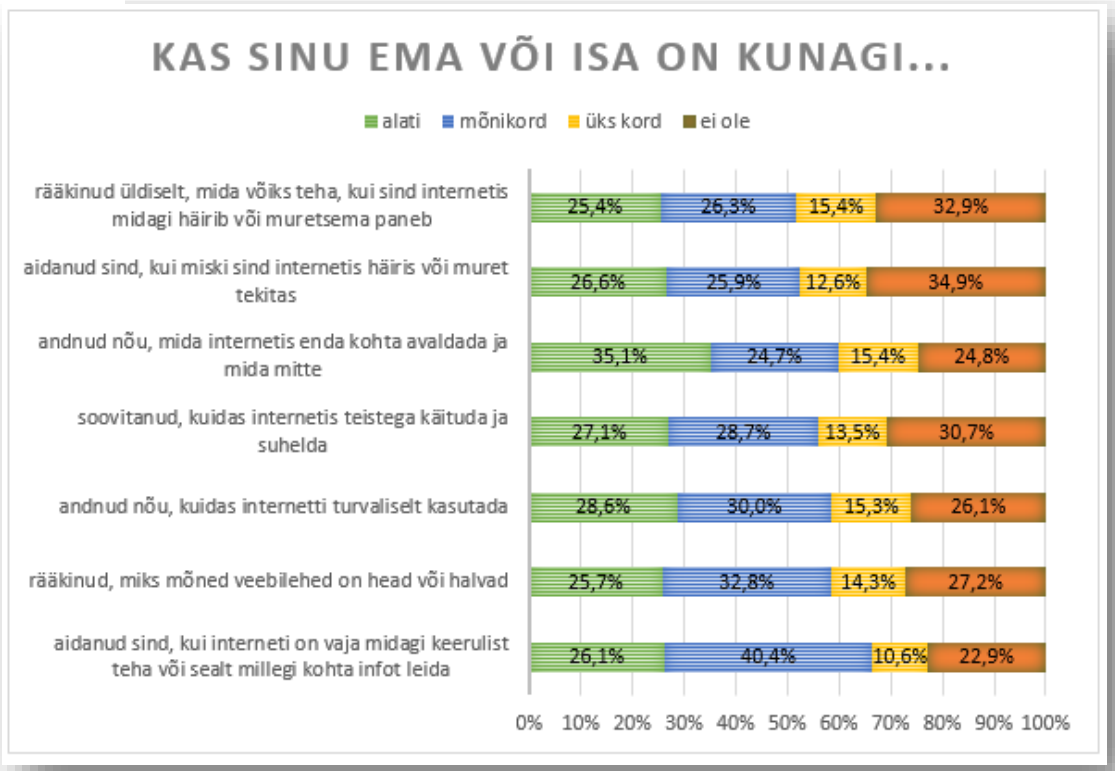

Õpilased vastustest selgus, et kõige enam, 77,1% õpilase puhul olid lapsevanemad aidanud teda, kui internetis oli vaja midagi keerulist teha või sealt millegi kohta infot leida (vt joonis 21). Samuti olid vähemalt ühel korral 75% õpilaste vanematest andnud nõu, mida internetis enda kohta avaldada ja mida mitte. Samas pole ligi kolmandikule vastanutest lapsevanemad kunagi rääkinud, mida võiks teha, kui internetis midagi häirib või muretsema paneb, samuti pole sealjuures last aidatud.

Kool

Reeglid koolis

Õpilastest **64,6%** vastas, et tema koolis on kehtestatud reeglid nutiseadmete ja interneti kasutamiseks, 14,1% vastas, et tema koolis neid reegleid seatud pole ning 21,3% vastas „ei tea“.

Õpilastel, kes vastasid, et nende koolis on nutiseadmete kasutamise reeglid kehtestatud, paluti anda reeglite kohta lisateavet ning märgistada küsimustikus olevad sobivad vastusevariandid (vt joonis 22).

Vastustest selgus, et ligi 75% õpilastest, kelle koolis on reeglid kehtestatud, märkisid ära, et nende koolis on nutitelefonid lubatud, kuid ainult vahetunnis kasutamiseks. Ligikaudu pooled õpilased märkisid, et reeglid on kirja pandud kooli kodukorras ning need on ka õpilastega läbi räägitud. 13,6% õpilastest märkis, et tema koolis pole nutitelefonid lubatud.

Joonis nr 22

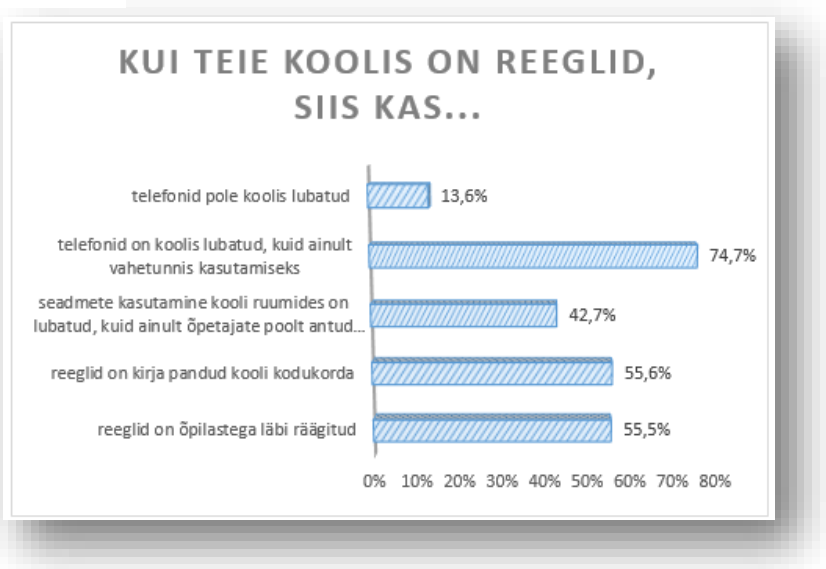

Küsimusele „Kas nendest reeglitest peetakse ka kinni?“, vastas „ei“ **44,9%** õpilastest, kelle koolis reeglid on kehtestatud, **22,8%** arvas, et nendest peetakse kinni, ning 32,3% vastas „ei tea“.

Kooli poolne tugi ja õpetus nutivahendite turvalisemast kasutamisest

Õpilaste paluti meenutada ja vastata, kas viimase kooliaasta jooksul on õpetajad koolis teinud küsimustikus ette antud tegevusi (vt joonis 23).

Joonis nr 23

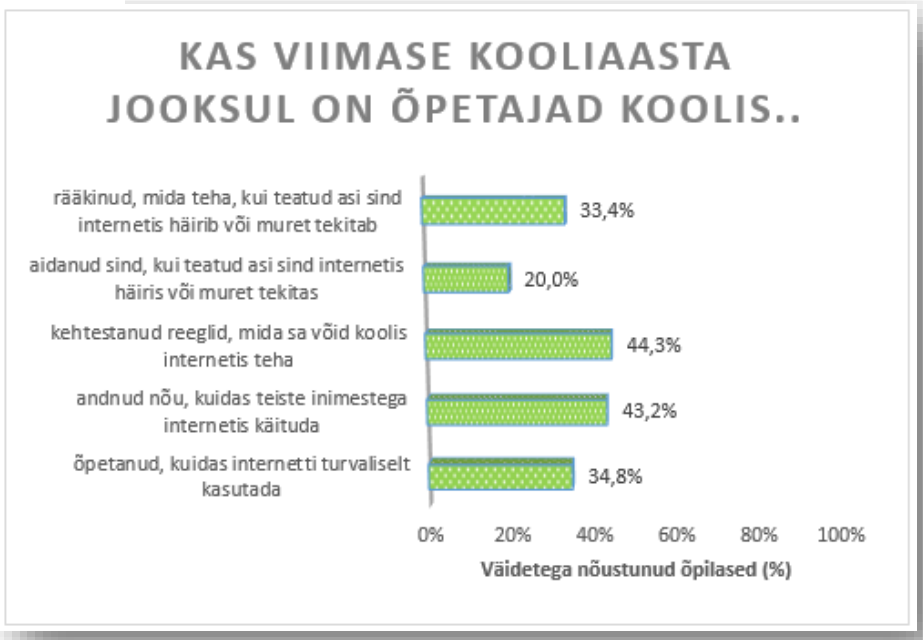

Veidi vähem kui pooled vastanud õpilastest märkisid, et nende kooli õpetajad on kehtestanud reeglid, mida võib koolis internetis teha ning andnud nõu, kuidas teiste inimestega internetis suhelda. Kolmandik õpilasi märkis, et neid on õpetatud, kuidas internetti turvaliselt kasutada

ning on räägitud, mida teha, kui midagi internetis häirib või muret tekitab. Sealjuures on 20% õpilastest saanud abi õpetajatelt.

Lisaks paluti õpilastel vastata, kas nende koolis on korraldatud e-ohutuse alaseid üritusi.

Joonis nr 24

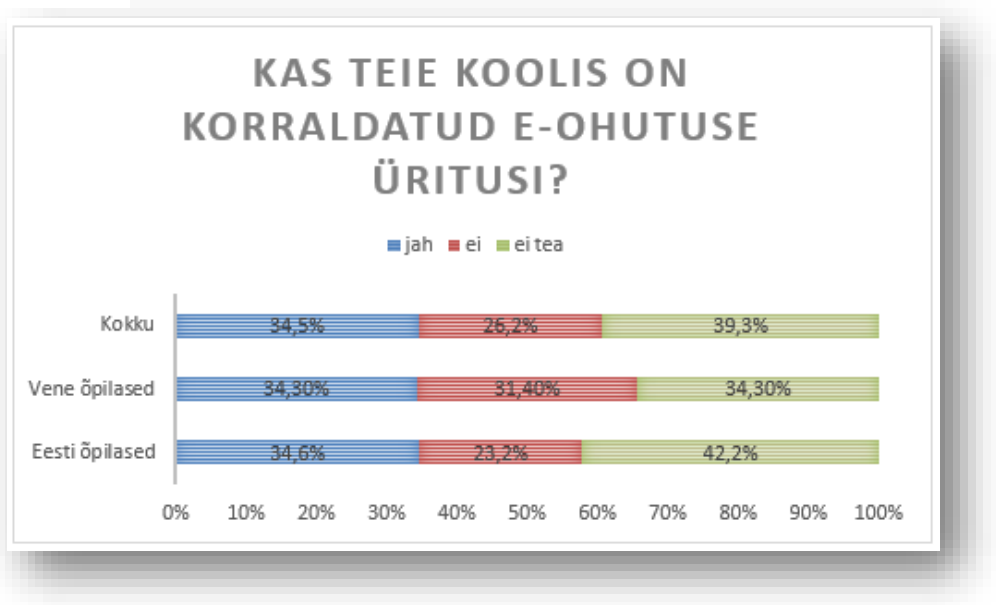

Õpilastest ligi 34% vastasid, et nende koolis on toimunud e-ohutuse alaseid üritusi ning see oli sarnane nii eestikeelsete küsimustiku täitjate puhul kui ka venekeelsete küsimustiku täitnud õpilaste puhul (vt joonis 24). Umbes üks kolmandik õpilasi ei teadnud, kas nende koolis on taolisi üritusi korraldatud.

Millist infot soovitakse saada seoses interneti ja nutiseadmete kasutamisega?

Õpilastel paluti vastata, millist infot nad sooviksid saada seoses interneti ja nutiseadmete kasutamisega. Tegemist oli avatud küsimusega, kuhu õpilased said oma ettepanekud vabas vormis lisada. Paljud õpilased kirjutasid, et nad ei soovi infot, kuna nad juba teavad niigi palju või ei osanud nimetada, millist infot sooviksid. Paljud õpilased sooviksid nutiseadmete kasutamise tehnilisi soovitusi („*teavet viirusetõrjest*“, „*kuidas saada arvuti viirustest lahti*“, „*mida teha, kui seade kokku jookseb*“, „*teavet, kuidas blokeerida spämmi ja reklaami*“, „*telefoni privaatsussätete seadistamise kohta*“). Lisaks soovisid paljud õpilased turvalisuse nõuandeid *(„kuidas olla/käituda ohutult interneti ja nutiseadmete kasutamisel“, „erinevad kasutusjuhendid ja tutorialid“, „probleemide lahendusi“).* Veel soovitakse uut kasulikku infot („*nt mida nende vahenditega teha saab*“, „*kuidas lasta seadmetel enda eest võimalikult palju ära teha*“, „*palju tarke nö kasutamisnippe, mis aitaksid elu lihtsamaks muuta*“).

Milliseid üritusi võiks õpilaste arvates e-ohutuse ja nutivahendite targema kasutamise edendamiseks teha?

Õpilastel paluti veel lisaks vastata, milliseid üritusi võiks õpilastele e-ohutuse ja nutivahendite targema kasutamise edendamiseks teha. Tegemist oli avatud küsimusega, kuhu õpilased said oma ettepanekud vabas vormis lisada. Paljud õpilased kirjutasid, et võiks olla rohkem loenguid ja koolitusi („*e-ohutuse loengud", „keegi võiks tulla rääkima sellest", „klassitunnid*"), mängulisi töötube *(„praktilised ülesanded, sest siis jääb paremini meelde", „õppused", reaalsete juhtumite lahendamine*"), arutelusid *(„klasside vahelised arutelud", „teemaõhtud koolis"*), laagreid (*„rohkem välisüritusi" ja „laagreid*"). Mainiti ka veebiüritusi („veebis erinevad ülesanded", „nuputamisülesanded", „olümpiaadid", aarete mäng, et telefonis on kaart, kus küsitakse arvuti ohutuse küsimusi"), arvutiringe. Paar õpilast tegi ettepaneku korraldada nutivabu päevi. Mõned õpilased ei soovinud üritusi, kuna neid toimub juba niigi või siis ei leita, et nendest kasu oleks.

Lisaküsimus

Kuna nõu ja abi interneti ja nutivahenditega seotud küsimustes saab ka Lasteabitelefonilt 116111 ja veebikonstaablitelt ning nõuandeid ja teavitusmaterjale leiab veebilehelt www.targaltinternetis.ee, siis uuritigi õpilaste käest, kas nad on nendest kuulnud.

Joonis nr 25

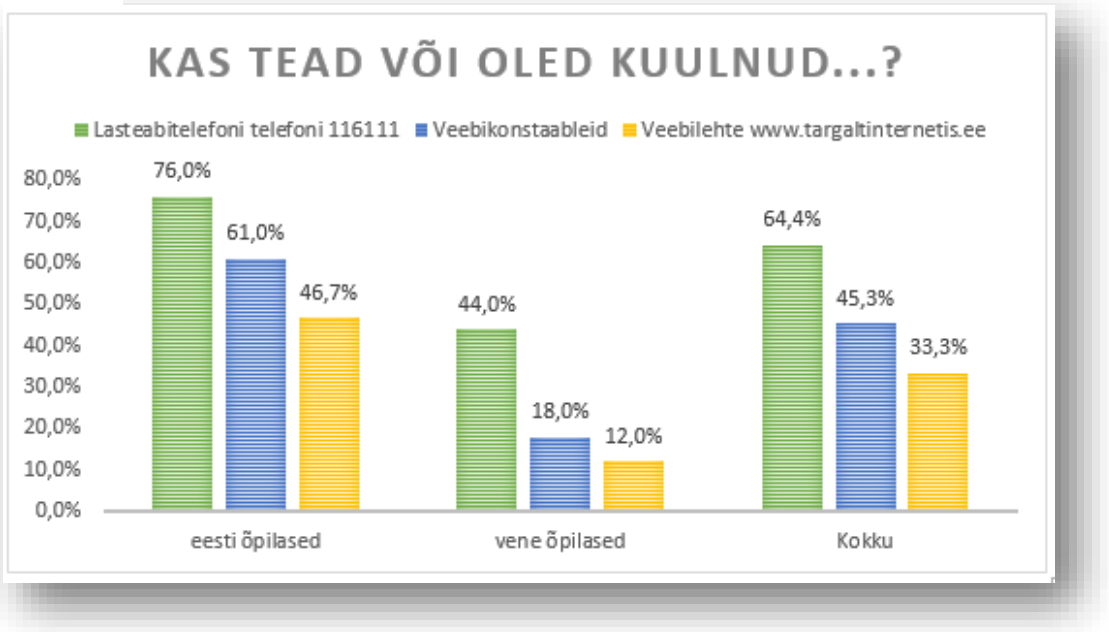

Küsimustikule vastanud õpilastest teadis lasteabitelefoni 116111 64,4%, veebikonstaablitest oli kuulnud 45,3% ning Targalt internetis veebilehte teadis kolmandik vastanutest (vt joonis 25). Eesti noored olid nendest võimalustest enam teadlikumad kui vene noored. Eesti õpilastest teadis näiteks lasteabitelefoni 76%, veebikonstaableid 61% ja veebilehte www.targaltinternetis.ee 46,7% õpilastest. Venekeelt kõnelevate õpilaste puhul olid need numbrid märkimisväärselt väiksemad. Kuigi suur osa Eestis elavaid õpilasi saab eesti keelest aru, tuleb edaspidi rohkem rõhku panna ka venekeelse elanikkonna teavitamisele.